Jacob Palme

En intervju av Kajsa Klein

27 november 2007

Intervju 19

Från matematikmaskin till IT

Denna intervju har genomförts inom ramen för projektet Från matematikmaskin till IT som är ett samarbete mellan Avdelningen för teknik- och vetenskapshistoria vid KTH, Dataföreningen i Sverige och Tekniska museet finansierat av Riksbankens Jubileumsfond och Stiftelsen Marcus & Amalia Wallenbergs minnesfond. Därtill har Vinnova bidragit med medel för genomförandet av denna intervju. Originalinspelning och transkript finns tillgängliga på Tekniska museet i Stockholm. Intervjun bör refereras på följande sätt:

Jacob Palme, intervju från 2007 av Kajsa Klein, Institutionen för journalistik, medier och kommunikation, Stockholms universitet.

Nyckelord: Datainspektionen, FOA, datalagen, integritetsdebatten, KOM-systemet, Simula, socialdemokraterna, säkerhetsfrågor, SÄPO.

Abstract

This interview with Jacob Palme, professor of Computer Science, was conducted in Palme's home in Stockholm by Kajsa Klein on 27 November 2007. The main focus was on Palme's conflict with the Swedish Data Inspection Board (in particular with Jan Freese) regarding the KOM forum system. He described how the Data Act when applied to text had worked against freedom of speech. During the interview Palme also talked about his early career at FOA, including the development of the Simula system, as well as his experiences from the data policy group of the Swedish Social Democratic Party in the early 1980s.

Informant: Jacob Palme
Intervjuare: Kajsa Klein
Tid: 27 november 2007
Plats: Stockholm

Kajsa Klein: Det här är alltså en intervju med Jacob Palme den 27 november. Om vi börjar med att prata om din konflikt med datainspektionen. Den gällde ett projekt som ni hade jobbat med i några år redan, ni började -76 läste jag.

Jacob Palme: Datalagen och dess tillkomst känner du ju till så det behöver jag inte gå igenom?

Kajsa Klein: Nej.

Jacob Palme: Det enda man kan notera är att det inte står något som helst i datalagen som visar någon förståelse för att man kan använda datorer för att behandla text, förutom en enda sak. I förarbetena till lagen, jag minns inte den exakta ordalydelsen, står något i stil med att den inte gäller för vissa väldigt tillfälliga lagringar av data, till exempel i tidningarnas fotosättningssystem. Det är det enda, i förarbetena, inte i själva lagen, som tyder på att man haft någon förståelse för att man kan behandla text. Jag tror att man måste försöka se på detta mot bakgrund av att den allmänna synen på datorer under 70-talet var väldigt fientlig. Folk ansåg att datorerna användes av myndigheter och stora bolag för att övervaka och kränka samt att datorerna användes för att göra arbetsuppgifter mindre intressanta och mer enahanda. Men för att få det att fungera så är man ändå tvungen att använda de här obehagliga maskinerna därför att det behövs för svensk industris konkurrenskraft.

Kajsa Klein: Så det var av ekonomiska skäl man var tvungen att ta sig till tekniken…

Jacob Palme: …Så måste man använda de här otäcka apparaterna trots deras nackdel. Det var alltså den allmänna synen i allmän debatt under 70-talet. Och det där är ganska lätt att förstå därför att människor då hade ingen kontakt med datorer. De enda datorer som fanns nästan var de stora myndigheternas och företagens datorer med olika typer av databaser typ löneregister och bokföring och sådant. Det var det enda som man kände till och att det fanns någon användning av datorer som vanliga människor kunde ha nytta av själva som typ Internet innebär idag, det var helt okänt på den tiden.

Kajsa Klein: Mm.

Jacob Palme: Och det är viktigt att förstå det för det förklarar lite vad som hände liksom när man har den här bakgrunden.

Kajsa Klein: Ja. Men ni i forskarsamhället hade en annan syn på det?

Jacob Palme: Ja, jag hade det i varje fall. Ungefär samtidigt som datalagen kom satt jag med i en utredning och gjorde prognoser för framtidens databehandling. Jag skrev i prognoserna att en av de allra viktigaste användningarna av datamaskinerna i framtiden kommer att vara textbehandling. Så jag förstod i varje fall att de hade fel som skrev den här datalagen, även om det inte fanns så många andra som gjorde det. Sedan i mitten av 1970-talet så kom det en Amerikan som hette Murray Turoff till Sverige och han berättade om sin syn på datorer. Han sa ungefär så här: att en dator är som en bok med mäng-

der av blanka sidor där vem som helst kan skriva vad man vill på de blanka sidorna och vem som helst kan läsa vad andra har skrivit på de blanka sidorna. De som lyssnade på honom blev väldigt starkt påverkade och insåg att i framtiden kommer datorerna att vara något helt annat än de är idag. De kommer att bli ett verktyg där alla kan ge information till alla om vad de vill ungefär. Vi insåg den möjligheten när vi hörde honom prata. Murray Turoff hade också utvecklat en typ av datasystem som var inriktade just på den typen av kommunikation alla till alla som på den tiden kallades för datakonferenssystem, numera kallar man den typen för forum för det mesta, men då kallades den för datakonferenssystem vilket är en lite missledande betäckning.

Kajsa Klein: Kom han till Sverige som gästforskare?

Jacob Palme: Nej, det var väl Tomas Ohlin som tog initiativet till att bjuda in honom, jag tror det var STU, det som numera heter VINNOVA hette förr i tiden STU, som Tomas Ohlin jobbade på som betalade. Jag minns inte, men det var i alla fall Tomas Ohlin som tog initiativet att han skulle komma till Sverige. Och vi var flera som lyssnade på honom, det var jag och det var Torgny Tholerus och det var Tomas Ohlin. De här tre personerna är väldigt viktiga i sammanhanget därför att det är de som påverkade mycket av vad som hände sedan. Nästa sak som hände det var då att Tomas Ohlin skaffade en kopia av ett amerikanskt datakonferenssystem som hette Forum Planet vilket var den första programvaran av den här typen.

Kajsa Klein: Forum Planet?

Jacob Palme: Ibland kallas det bara för Forum och ibland bara för Planet och ibland för Forum Planet.

Kajsa Klein: Det låter storvulet, Forum Planet.

Jacob Palme: Ja, med tanke på att systemet i fråga inte kunde hantera mer än 256 meddelanden i en konferens så…

Kajsa Klein: …kanske lite missvisande på så vis, men ändå.

Jacob Palme: Det var ett av de allra första systemen av det här slaget och vi installerade det på en dator i Stockholm som användes av Universitetet och FOA – jag jobbade på FOA då. Jag var med och skaffade den datorn en gång i tiden också. Och då upptäckte vilka möjligheter det innebär att diskutera med varandra och byta erfarenheter. Men vi var väldigt inskränkta av begränsningen att man bara kunde ha max 256 inlägg i ett diskussionsmöte genom att så fort det kom upp till 256 måste man starta om ett nytt möte för det gamla gick inte att använda.

Kajsa Klein: Det var antalet inlägg och inte antal deltagare som var max 256?

Jacob Palme: Det var inlägg. Så att vi ville gärna utveckla något bättre system och då råkade det vara så att ungefär samtidigt så beslöt regeringen i samband med utlokaliseringskampanjerna, att olika statliga myndigheter skulle utlokaliseras, att FOA där jag jobbade skulle utlokaliseras. Men man skulle inte utlokalisera hela FOA till ett ställe utan man skulle flytta en del till Umeå och en del till Linköping och en till Södertälje och så vidare. Då kom jag till ledningen för FOA och sa att när vi nu skall utlokalisera till så många olika håll så blir kontakten rätt mycket svårare att upprätthålla mellan olika an-

ställda. Genom att installera ett datajourkonferenssystem skulle vi få helt nya och bättre möjligheter att ha kontakt med varandra fast vi är spridda på olika håll. Det sa jag till cheferna på FOA, och det gick de på.

Kajsa Klein: Du sålde in det inte som en intern FOA-grej?

Jacob Palme: Precis, det var det som var argumentet för att få pengar, och det som gjorde att de beslöt sig för att satsa pengar på att utveckla systemet och…

Kajsa Klein: Vad var din position på FOA på den tiden?

Jacob Palme: Jag var chef för en liten grupp som jobbade med utveckling av olika datorsystem, stöd för verksamheten på FOA och speciellt inom planeringsområdet.

Kajsa Klein: Ok.

Jacob Palme: Så då fick vi pengar. Och sedan beslöt vi då att använda pengarna för att avlöna Torgny Tholerus till att skriva det här systemet. Jag tror det var 1977 som han började med att skriva systemet och de första versionerna var klara 1978. Nu kanske jag skall berätta en sak till också som en bakgrund för att ta det i kronologisk ordning. I början av 1978 så var jag inbjuden att delta på en kursgård i någon diskussion där jag och Jan Freese var med. Jag minns inte exakt vad ämnet var för diskussionen, men jag minns att jag framförde de synpunkter som jag framfört vid många andra tillfällen, nämligen att datalagen är totalt vansinnig. Den allra viktigaste användningen för datorer kommer i framtiden att bli att människor kommunicerar med varandra via text. Att ha en lag som säger att det inte är tillåtet för folket att kommunicera med varandra med text, så i princip som var lagen utformad då, det är helt orimligt. Man kan inte förbjuda framtiden sa jag. Det här var ju en väldig kritik av honom för han var ju med om att skriva datalagen en gång i tiden. Så att han var inte helt lycklig över vad jag sa.

Kajsa Klein: Förstod han hur du menade? Vad svarade han?

Jacob Palme: Det minns jag inte.

Kajsa Klein: Men du upplevde det som oförstånd från hans sida?

Jacob Palme: Nej, jag hade en känsla av att han nog började inse redan då att det var tokigt med den här lagen han skrivit och att han inte förutsett vad som skulle hända i framtiden. Lagens beskrivning av datorer stämmer bara på en viss användning av datorer.

Kajsa Klein: Mm.

Jacob Palme: Så det är klart att han inte blev lycklig över att någon så starkt som jag gjorde kritiserade den lag som var hans livsverk. Och det har väl en viss betydelse för vad som hände sedan. FOA skickade in en ansökan till datainspektionen om tillstånd för att driva det här systemet, enligt datalagen måste alla som inrättade nya datasystemen alltid tvingas söka tillstånd. Alla som skulle registrera personuppgifter av något slag, och det skulle vi uppenbarligen göra, måste söka tillstånd av datainspektionen. Man kan ju parallellt med det säga det att då och senare så dök det ju upp väldigt många olika typer av e-postsystem på olika organisationer. Och alla e-postsystem var ju i princip olagliga enligt datalagen som den var utformad då. Men vi var de enda som sökte tillstånd.

Kajsa Klein: Jaha? Oh nej.

Jacob Palme: Det väldigt dumt, hade vi inte gjort det hade det inte blivit något bråk alls. Men jag gjorde det delvis för att jag ville visa att lagen var felaktig och få det prövat att det inte går att förbjuda folk att kommunicera med varandra i form av text via datorer…

Kajsa Klein: Så principiellt…

Jacob Palme: …få det klargjort genom att få det här beslutet.

Kajsa Klein: Misstänkte du redan när du sökte att det skulle bli problem?

Jacob Palme: Nej, det gjorde jag inte, jag trodde att Jan Freese skulle inse att man inte kan förbjuda det här och inse att datalagen inte var tillämplig. Jag trodde att han skulle fatta att datalagen inte var tänkt för den typen av användning av datorer. Det finns ju två typer av uppgifter i ett datakonferenssystem, dels texterna man skriver när man skriver olika meddelanden till varandra sedan finns det ju också i systemet ett register över användare och det är ju ett typiskt personregister och det är någonting som datalagen mycket väl kan tillämpas på, den delen, register över användarna och vad användarna har skrivit och vilka möten användaren är medlem i. Så den delen skulle datainspektionen mycket väl kunna ta ställning till men däremot personuppgifter i texterna det går liksom inte att datalagen reglerar.

Kajsa Klein: Nej.

Jacob Palme: Och då trodde jag att han skulle fatta beslut om att vad det gällde de här de grejerna som datalagen gäller för, alltså register över användarna, där finns det ju saker man kan diskutera, till exempel så fungerade systemet så att alla användare kunde se vilka möten som alla andra användare var medlemmar i.

[rumsbyte]

Kajsa Klein: Var var vi, jo, vi pratade om varför Jan Freese var negativ till ert system.

Jacob Palme: Ja, han var väl negativ till mig därför att jag kritiserat honom. Jag hade ifrågasatt hans livsverk.

Kajsa Klein: Du såg det som en personlig…

Jacob Palme: …jag tror att det delvis var en personlig sak, ja. Datainspektionen beslöt i alla fall att förbjuda det här systemet, att inte bevilja tillstånd. Som motivering angavs att datalagen kräver att man för alla register måste ange ändamål. Och vi hade inte angett ändamål för alla fält i registret. Vi måste ange vilken typ av personinformation som skulle förekomma. Enligt registerlagen måste man klargöra att i det här fältet skall vi använda den här personuppgiften, och i det här fältet skall vi lagra lönen, och i det här fältet skall vi lagra födelseåret, och den typen av saker.

Kajsa Klein: Man var tvungen att förutse allting som skulle skrivas helt enkelt?

Jacob Palme: Vilket är helt orimligt och det var det som jag kritiserade dem för. Och med anledning av detta så beviljade han inte tillstånd. Men samtidigt, lite för att skydda

sig själv, så skrev han ett brev till regeringen där han påpekade för regeringen att datalagen var svår att tillämpa på den här typen av system och att man kanske borde ompröva lagen.

Kajsa Klein: Mm.

Jacob Palme: Det skulle ju eventuellt på några års sikt möjligen kunna leda till att vi skulle kunna få en ändring av lagen. Men vi ville sätta igång vårt system, eller vi hade redan satt igång systemet, så för oss var det en katastrof att vi var tvungna att stänga ned. Ja, vi kanske skall lägga till det också att i datainspektionens styrelse så satt representanter från LO och TCO och de var väldigt negativa och bidrog till att det blev ett negativt beslut.

Kajsa Klein: Vilka var de representanterna?

Jacob Palme: Birgitta Frejhagen vad den ena av dem, henne kan du eventuellt intervjua då lär du få en annan syn på saken.

Kajsa Klein: Hon kommer att vara med på seminariet vi har på fredag så då kan jag ju kanske fråga henne om detta. Varför var de så negativa, var det av samma skäl som Jan Freese?

Jacob Palme: Ja, de ansåg att det här var en typ av system som leder till att ett fåtal får mera makt över ett flertal på något sätt.

Kajsa Klein: Jaha?

Jacob Palme: Folk blir mera kontrollerade och övervakade – den gamla vanliga personlig- integritetsprincipen. TCO-representanten, nu minns jag inte vad hon hette, men hon var den som var allra mest negativ. Jag kan ju som parallell ta upp det faktum att det i mitten av 1990-talet var en väldig debatt om just det här med datalagen och Internet och att datalagen egentligen gör Internet olagligt om man skall tolka den bokstavligen. Då var TCO väldigt, väldigt aktiva på motsatta sidan och hävdade vikten av att folk skall kunna få kommunicera fritt med varandra utan att det skall vara någon lag som säger att du får bara skriva tillåtna uppgifter i tillåtna fält och sådant där som datalagen föreskriver. TCO har verkligen ändrat åsikt, men det är de inte själva medvetna om.

Kajsa Klein: De har glömt bort…

Jacob Palme: …de har glömt bort allt de gjorde under 70-talet.

Kajsa Klein: Inom LO var man på den tiden mån om att folk skulle få utbildning i den nya tekniken, de hade studiecirklar och så. De här personerna som satt med i datainspektionens styrelse tror du att de själva hade den kompetens som krävdes för att förstå det här?

Jacob Palme: När det gäller Birgitta Frejhagen så var vi båda två med i en arbetsgrupp tillsatt av socialdemokratiska partiet. Vi utarbetade ett datapolitiskt program och det programmet blev i huvudsak en spegel av de här allmänna åsikterna som jag berättade om förut, framförallt mycket om det här med datorer som ett sätt att kontrollera anställda, göra arbetsuppgifter ointressanta och enahanda och så vidare. Dock så fick jag med ett

litet, litet avsnitt där jag pratade om möjligheten att datorerna kan användas för folk att kommunicera med varandra och att man kan göra mer information tillgänglig för många människor. Då på den tiden när man pratade om den här typen av system där folk skall kunna kommunicera och få information med varandra så pratar man väldigt ofta om vad som kallades Videotex och det var den typen av system som man tänkte på den tiden.

Kajsa Klein: Ok.

Jacob Palme: Videotext var tänkt att det skulle kunna användas med en väldigt billig typ av terminal som var kopplad till telefonen eller eventuellt som en tillsats till TV:n. Folk skulle via sin TV eller sin telefon kunna ta del av information som fanns tillgänglig via telefonlinjerna.

Kajsa Klein: Mm.

Jacob Palme: Så att jag var ju ganska medveten om Birgitta Frejhagens allmänna inställning eftersom vi båda var med i den här gruppen.

Kajsa Klein: hur kom det sig att du var med i den gruppen?

Jacob Palme: På den tiden var jag medlem i socialdemokratiska partiet. Jag utträdde när de lade ned Barsebäck, som protest eftersom jag tycker det var rena vansinnet. Men på den tiden och i väldigt många år var jag medlem i socialdemokratiska partiet och jag skrev en motion till partikongressen med en massa synpunkter på vad partiet borde anse om datafrågor och i princip alla som hade lämnat in motioner till partikongressen om datafrågor fick vara med i gruppen, så det var därför jag blev erbjuden…

Kajsa Klein: Det låter trevligt, folk som var intresserade fick komma med…

Jacob Palme: Jo, det var många kända personer inom datavärlden som var med i den där arbetsgruppen, Werner Schneider, känner du till honom?

Kajsa Klein: Jag känner igen namnet, men…

Jacob Palme: Han var chef för Uppsala universitets datacentral på den tiden och var en väldigt känd och ledande person inom dataområdet. Och sedan så var det jag och Birgitta Frejhagen. Jag tror inte att jag minns några fler som var med.

Kajsa Klein: Men ni lyckades ändå ena er kring ett program?

Jacob Palme: Ja, men det blev ju som sagt mycket av deras åsikter och väldigt lite av det jag ville ha med.

Kajsa Klein: Det här var ungefär samtidigt som din tvist med datainspektionen?

Jacob Palme: Ja.

Kajsa Klein: Tyckte du att det fanns någonting positivt med datalagen som den var då?

Jacob Palme: … Nu kommer vi in på helt andra saker, men jag tycker att det är väldigt viktigt att folk skall kunna kommunicera med varandra om vad de vill på det sätt som

passar dem. Staten skall inte lägga sig i hur folk kommunicerar annat än i extremfall. Jag menar det skall naturligtvis finnas lagstiftning som förbjuder förtal och barnpornografi. Men de regler som skall finnas för att reglera folks sätt att kommunicera med varandra skall vara teknikneutrala. Förtal och barnpornografi är ingenting som har med datorer att göra och det kunde ju lika väl ha förekommit och förekom också innan man fick datorer. Jag tycker inte att man skall ha speciella lagar som minskar rätten att kommunicera mellan människor därför att de använder datorer och därför är jag i princip motståndare till hela datalagen och personuppgiftslagen. Jag tycker att det är fel metod. Man skall inte ha speciallagar för en speciell teknik, man skall ha allmänna lagar och det finns ju redan.

Kajsa Klein: Och denna datalag drabbade alltså er då…

Jacob Palme: Sedan inser jag ju att det finns vissa enstaka användningar av datorer som man kanske borde ha en speciell övervakning av men när jag läser om vad datainspektionen ägnar sig åt så tycker jag att det väldigt ofta gör saker som de inte borde göra, de lägger sig i saker som de inte borde lägga sig i .

Kajsa Klein: Tycker du att det har varit så ända från början?

Jacob Palme: Ja, och är fortfarande så tycker jag. När jag läser i deras tidning vad de skriver där blir jag arg varje gång.

Kajsa Klein: Mm.

Jacob Palme: Jag inser ju att det finns vissa typer av datoranvändning som är olämplig och det kan kanske behövas en viss kontroll av den, men det skall i så fall vara väldigt begränsad till väldigt speciell användning. Inte en generell lag som datalagen som täcker in all datoranvändning över huvudtaget eller nuvarande personuppgiftslagen också.

Kajsa Klein: Ja.

Jacob Palme: Ok, det var mina åsikter om datalagen. Skall jag berätta vad som hände sedan då?

Kajsa Klein: Ja.

Jacob Palme: Datainspektionen beslöt alltså att förbjuda systemet vilket då ledde till att vi inom FOA och cheferna inom FOA tog upp det här ärendet. Man hade två möjligheter, den ena var att överklaga beslutet och den andra var att göra en ny ansökan till datainspektionen där man försökte att förhandla med dem om ett nytt system som de skulle kunna godkänna. Och de beslöt sig då att formellt överklaga, det var en väldigt kort överklagan, bara några rader. Överklagan måste göras inom ett visst antal dagar, inom tre veckor eller vad det var, så innan den tiden gick ut skrev man bara att ”vi överklagar det här beslutet och vi kommer att komma senare med en utförligare motivering”, bara för att komma in inom de här tre veckorna. Sedan satte de igång att förhandla med datainspektionen om det här och jag var ju givetvis inblandad i de förhandlingarna. Jag satte då, som jag tycker, ett krokben för Jan Freese.

Kajsa Klein: Ok?

Jacob Palme: …vilket jag gjorde helt genomtänkt och avsiktligt. Jag gjorde så att jag läste datalagen och så skrev jag i förhandlingsunderlaget med datainspektionen om att få tillstånd att vi inte skulle skriva någonting om sådana uppgifter som datalagen anger att det skall vara särskilt skydd för. Datalagen listar ett antal olika saker som det måste vara särskilt skydd för att kommunicera om och de sakerna skall vi inte kommunicera om, sa jag. Det var ett försök att göra det hela anpassat till datalagen och att säga att det här kommer vi inte att göra. Och sedan så, jag minns inte om det var jag som föreslog det, så blev det till slut en förhandlingslösning som ledde till att de beslöt med den här regeln då om att man inte får skriva om sådant som man skall särskilt skydda, plus också…

Kajsa Klein: Man får inte skriva om?

Jacob Palme: Man får inte skriva om sådant som datalagen anger att man skall skydda…

Kajsa Klein: … Och vad var det?

Jacob Palme: Det står i dåvarande datalagen att, det är ungefär liknande formuleringar i nuvarande personuppgiftslagen, det är uppgifter om politiska åsikter, religiösa åsikter, sexuell läggning, mediciniska uppgifter om sjukdomar och sådant, det var något mer, men det här är vad jag minns, etniskt tillhörighet fanns kanske också med, i det man inte fick skriva, så det skulle vi inte skriva.

Kajsa Klein: Ingenting om politik, ingenting om religion, ingenting om sex.

Jacob Palme: Nej, jag insåg ju då att det här är ju totalt orimligt. Vi har ju en grundlag i Sverige som säger att man skall skydda medborgarnas rätt att kommunicera med varandra. Grundlagen säger att man speciellt skall man skydda medborgarnas rätt att kommunicera med varandra i fråga om politik och religion, detta skall särskilt noga vara skyddat och här säger vi tvärtom att vi förbjuder folk…

Kajsa Klein: Ja.

Jacob Palme: …Det skrev jag helt avsiktligt bara för att se om jag kunde lura in Jan Freese i att skriva någonting sådant och det gjorde han. Det blev ju ett avtal och avtalet säger alltså att alla de här uppgifterna som datalagen anger att man särskilt skall skydda de fick vi inte skriva om.

Kajsa Klein: Ok.

Jacob Palme: Och sedan har ju jag gått under många, många år och pratat om att Jan Freese har förbjudit politisk och religiös debatt, vilket är helt i strid med grundlagen och så vidare. Det har jag sagt mängder av gånger i olika sammanhang när jag blev inbjuden att yttra mig om det här, så att Jan Fresee och jag har väl varit synnerligen ovänner skulle jag gissa. Det är en av de få personer jag har varit ovän med. Och hur många ovänner han hade det vet jag inte. Vid ett tillfälle så ringde han mig och sa att kan vi inte sluta det här nu och då hade jag hållit ett föredrag på en konferens då jag sagt att det kostat FOA hundratusen kronor att få ett tillstånd av datainspektionen till det här systemet. Jag skall berätta lite senare vad jag baserar den siffran på, och då ringde han och sa att kan vi inte sluta med den här debatten och du har ju en ny ansökan på gång om tillstånd och kan vi inte ta det i en positiv anda och så vidare, vilket jag helt avvisade då. Jag sa att grundlagen säger att vi skall skydda…

Kajsa Klein: när var ungefär det här?

Jacob Palme: Det var i början på 80-talet.

Kajsa Klein: Mm.

Jacob Palme: Det stod också i beslutet att om vi fick e-postmeddelanden, personligt adresserade meddelanden, skulle de raderas efter högst en månad, meddelanden i diskussionsgrupper i systemet, de måste raderas efter högst två år, stod det i datainspektionens beslut.

Kajsa Klein: Ok.

Jacob Palme: Och det där bröt jag helt mot, vi var aldrig ens nära en radering. Tvärtom sparade jag allting, och jag har lagt upp en sida på Internet om KOM-systemet där man kan läsa ett urval av några av de mest intressanta diskussionerna vi hade på 80-talet. Syftet är att berätta om hur det hela började, hur folk använde datorer för att kommunicera med varandra i de allra första systemen av det är slaget och så vidare. Så man kan gå in på Internet och hitta den sidan om man vill.

Kajsa Klein: Är det någon som har klagat på att deras inlägg finns med på Internet?

Jacob Palme: Nej. Jag skrev också en notis om att om någon vill att jag skall ta bort någon speciell uppgift som skrivits så säg bara till så tar jag bort den, det står i inledningen till sidorna men det är ingen som någonsin har sagt någonting om det.

Kajsa Klein: Nej.

Jacob Palme: Och datainspektionen borde ju väckt åtal mot mig för att jag har brutit mot datalagen för jag har inte varit hemlig på något sätt, men de har de aldrig gjort. Det hade varit mycket intressant vad som hade hänt om de väckt åtal mot mig. Då hade jag ju åberopat grundlagen. Jag skulle ha sagt som jag sa många gånger när jag pratade om det här datainspektionsbeslutet att radera allt det jag skrivit efter två år, det är ungefär som om att man skulle ha skrivit en lag som sade att biblioteken måste bränna böcker som är mer än två år gamla. Men det har de klokt nog valt att inte åtala mig för. Sedan så stod det också i tillståndet från datainspektionen att vi fick ett tillfälligt begränsat tidsbegränsat tillstånd på två år, men efter två år skulle vi göra en utredning av effekten av systemet som ett underlag för om de skulle bevilja systemet vidare eller inte. Det ledde då till att FOA tillsatte en mängd utredningar och att vi anlitade någon psykolog från Göteborgs universitet som gjorde en utredning om systemets psykologiska aspekter, hur det påverkade folk och så vidare. Och det är det som sammanlagt kostade oss hundratusen kronor vilket var motivet till att jag senare sa att det kostade oss hundratusen kronor att få tillstånd av datainspektionen.

Kajsa Klein: Att ni var tvungna att utreda saker?

Jacob Palme: Ja, de utredningar som de krävde att vi skulle göra för att få tillstånd förlängt efter två år.

Kajsa Klein: Men vad tror du så här i efterhand? Var det så att ni hade kunnat utveckla det här systemet kommersiellt och sprida det över världen, så att det inte kostade hundratusen egentligen, utan mycket, mycket mer?

Jacob Palme: Nej, vi var inte kommersiellt inriktade. Om jag kan minnas rätt så lät vi alla som ville få programvaran gratis. Det var ett hundratal installationer av systemet på olika håll i världen när det var som mest.

Kajsa Klein: Ok.

Jacob Palme: Vi lämnade in det till något programbibliotek för att man skulle kunna utbyta program med varandra.

Kajsa Klein: Så det var ett öppet system?

Jacob Palme: Jag vet inte exakt, det är möjligt att vi tog lite betalt för det, men jag tror inte vi tog betalt för det. Det var ingen större summa i varje fall, det var inget kommersiellt inriktat.

Kajsa Klein: Nej.

Jacob Palme: Vi var inte ute för att tjäna pengar på att sälja programvaran.

Kajsa Klein: Nej.

Jacob Palme: Men då gjorde vi de här utredningarna och så kom vi in med dem till datainspektionen. Samtidigt så började ju de som hade gjort datalagen inse att datalagen ju inte fungerade. Det började dyka upp persondatorer, det var första gången folk hade en egen dator hemma. Och naturligtvis visade det sig att de flesta använde datorer för att skriva text. Det är som idag att fortfarande är det så att text det är det man mest använder datorer för och datalagen kunde inte förbjuda folk att skriva vad de ville. Om jag skrivit ett brev och säger att min mormor har blivit sjuk då är det en personuppgift som är särskilt känslig enligt datalagen och som jag bara skall ha synnerliga skäl för att ha rätt att lagra i en dator. Och det är ju den typen av saker som folk ofta skriver i brev, eller om sina egna sjukdomar också för den delen. Det är så folk ofta kommunicerar med varandra i brev och post och liknande. Så man insåg att det här inte fungerande. Det gjordes olika försök att göra om datalagen. Vid något tillfälle tror jag att man hade en väldigt underlig formulering som sa att datalagen gällde inte för datorer som hade mindre än en viss minnesstorlek och mindre än en viss snabbhet. Vilket är helt orimligt för det dröjde ju bara ett år innan alla datorer, även persondatorer, var större än den där gränsen. Så att sådan gräns kan man ju inte sätta, men det var ett försök att lösa problemet.

Kajsa Klein: Det de här personerna i datainspektionen mest var upprörda över, var det att makthavarna, företagen och staten, skulle kontrollera vanliga människor?

Jacob Palme: Datainspektionens intresse var ju att som alla statliga organisationer främja sin egen verksamhet, för att få uppgifterna att växa och bli stora och viktiga. Folk skall tycka det är oerhört viktigt vad man ägnar sig åt. Och sedan har de ju myndighetssynen att vi skall övervaka, kontrollera, ge tillstånd och förbjuda. Man skall bestämma över folk vad de får göra och vad de inte får göra.

Kajsa Klein: Så det var datainspektionen då, men om vi hoppar tillbaka till integritetsdebatten under den här tiden, på 70-talet och början av 80-talet så var det väl inte riktigt det kanske som var det drivande i den?

Jacob Palme: Nej. Integritetsdebatten handlade ju om riskerna av att samla ihop mängder av olika uppgifter om personer i personregister. Ungefär som om du sätter dig vid en dator idag och går in i Google och skriver in ditt namn så kommer du antagligen hitta det. Många människor hittar hundratals sidor med uppgifter om sig själva i olika sammanhang. Det är den typen av sammanställning av uppgifter om människor som man var rädd för. Det var man därför att datorer användes på den tiden av ett fåtal stora myndigheter med dyrbara burkar och stora register. Det jag tror, det är det när folk pratar om personlig integritet så är det inte personlig integritet som man egentligen är ute efter. Vad de är ute efter, det är att vara styrda och kontrollerade av myndigheter och stora organisationer. De är rädda för att stora organisationer och myndigheter skall använda datorerna för att kontrollera eller reglera och lägga sig i. Det är det de egentligen är ute efter och sedan kallar de det för personlig integritet men det är inte det som egentligen är det viktiga. För personlig integritet, jag menar folk har ju alltid gjort sådana saker som kan anses vara kränkande för personlig integritet. Folk har sagt till varandra att har du hört att hon och hon har blivit sjuk och sådana där saker. Det är ju en normal, viktig del av mänsklig kommunikation att man pratar om saker som kan anses vara kränkande för personlig integritet. Men det är ju ingen som skulle komma på tanken att ha en lag som skulle säga att det är förbjudet för mig att berätta att någon vän till oss har blivit sjuk till exempel. Det är ingen som kommer på tanken att man måste förbjuda något sådant.

Kajsa Klein: Nej.

Jacob Palme: Men det beror på att om jag gör det och alla andra människor gör det då är det liksom underifrån och då kopplas det inte samman med tvång från överheten. Men om det görs med datorer, så som datorerna fungerade på 70-talet, då är det en typ av kontroll från överheten.

Kajsa Klein: Mm.

Jacob Palme: Jag har flera exempel som jag tycker kan illustrera att jag har rätt. Att när man pratar om personlig integritet så är det egentligen övervakning och kontroll från myndigheterna man menar, för det var egentligen det man var rädd för.

Kajsa Klein: Till exempel?

Jacob Palme: Jo, studierektorn vid institutionen för numerisk analys och datologi vid Tekniska högskolan, gjorde en utskrift ur ett möte i KOM-systemet som hette Information från institutionen till anställda eller någonting sådant där. Det var en utskrift som visade vilka som var medlemmar och när de sist hade deltagit i mötet. Sedan sa han att observera att alla är skyldiga att ta del av den information vi lämnar, och observera att enligt den här utskriften så är det flera av er som inte på mer en vecka varit inne och läst i mötet. Och det är ni skyldiga att göra, och så skrev han detta på ett papper som han delade ut till samtliga anställda på institutionen.

Kajsa Klein: Stämpelklocka fast i datorn liksom…

Jacob Palme: …Ja något sådant. Och det här ledde ju givetvis till ett väldigt uppror och folk blev oerhört arga på honom. Det blev en väldig intensiv debatt och att man i KOM-systemet hade funktionen att man kunde se vilka som var medlemmar i ett möte, att man kunde se när de sist hade läst ett möte, vilket ju är värdefullt när man diskuterar med varandra att veta om andra tar del av det man säger eller inte, det hade ingen någonsin klagat på tidigare. Inte ens datainspektionen hade klagat över det i sina tillståndsbeslut, överhuvudtaget hade de inte gjort någon tycker jag granskning av den typen av saker som man kunde diskutera enligt datalagen. För det är ju den typen man kunde diskutera enligt datalagen, att alla skulle kunna se vad alla andra gör, vilka möten de är medlemmar i. Det är ju potentiellt integritetskränkande och sådant datalagen är till för. Så det borde de ha sagt till om, men det gjorde de inte. Men observera att det blev allmän debatt om denna enda episod på en universitetsinstitution. Och vad det handlade om? Jo det handlade alltså om att studierektorn använde sig av systemet för att kontrollera och reglera de anställda för att se till att alla gick in och läste i det här mötet minst en gång per vecka. Jag nämner det för att illustrera att när man pratade om personlig integritet så var det egentligen övervakning och kontroll som man var rädd för. Och datalagen borde vara skriven så att den handlar om övervakning och kontroll och inte om personlig integritet tycker jag.

Kajsa Klein: Men hur upplevde du stämningen, nu jobbade du på FOA under den här tiden och du hade ju också kontakt med folk som jobbade på KTH och Stockholms universitet och så…

Jacob Palme: …Vi som använde KOM-systemet, på den tiden var vi väl en fyrahundra tror jag ungefär som var anställda på FOA och på universitet och liknande som använde det här. Vi kunde diskutera med varandra både om tekniska och allmänna saker. Vi hade ett möte i systemet som hette Kristna erfarenhetsutbyten, som exempel…

Kajsa Klein: Kristna erfarenhets?

Jacob Palme: …erfarenhetsbyte för kristna personer…

Kajsa Klein: Ok

Jacob Palme: apropå…

Kajsa Klein: apropå att man inte fick prata om religion…

Jacob Palme: Precis.

Kajsa Klein: Ni gjorde det lite som trots eller bara för…

Jacob Palme: ja. Det får man säga. Vi hade också en oerhört omfattande intensiv och väldigt bra debatt om kärnkraften, huruvida man skall tillåta kärnkraften eller inte. Det var en väldigt central fråga i debatten då, mycket mer då än nu, som ju är i hög grad en politiskt fråga.

Kajsa Klein: Vad var den dominerande åsikten då i kärnkraftsfrågan bland era användare? Att jag frågar beror på att min känsla när jag tittar tillbaka på gamla artiklar är att det verkar som att de som var mest upprörda över hotet mot den personliga integriteten och datorerna också var kärnkraftsmotståndare i ganska hög grad. Det sammanföll delvis.

Jacob Palme: Ja det är riktigt, det var en allmän teknikfientlighet.

Kajsa Klein: Det var det?

Jacob Palme: Alltså jag minns inte exakt, jag tror det var kanske fifty fifty, för det var en diskussion för eller emot. Just kärnkraftdebatten har jag lagt upp på Internet så den kan du läsa om du vill.

Kajsa Klein: Ok.

Jacob Palme: Hela vår diskussion om kärnkraften har jag lagt upp för jag tyckte det kunde vara intressant som illustration för de som är intresserade. I princip har jag alla möten i systemet från 1982 och framåt lagrade på en skiva som jag kan göra tillgänglig om någon vill titta på dem.

Kajsa Klein: Du kanske skulle tänka dig att donera den till Tekniska museet?

Jacob Palme: Ok, om jag skall göra det så måste jag göra en gallring därför att det fanns tre typer av möten i systemet kan man säga, det var öppna, slutna och skyddade.

Kajsa Klein: Så ni hade redan gjort någon sorts integritets…

Jacob Palme: …Nej, nej det hade inte med integritet att göra. Skillnaden bestod i att öppna kunde vem som helst vara med i och skriva och läsa, i slutna så var det den som ledde mötet som styrde vad man fick diskutera, vilka som fick vara med.

Kajsa Klein: De var modererade?

Jacob Palme: Ja, moderering, inte angående vad man fick skriva utan vilka som fick vara med. De slutna var för en sluten krets av personer. De hade man för olika typer av interna projekt och liknande inom en myndighet. FOA hade ju slutna möten för arbetsgrupper och liknande och andra också. De skyddade mötena de var möten som vi gav extra starkt skydd, de lagrades aldrig så den här samlingen jag har innehåller inte de skyddade mötena. Det var väldigt få skyddade möten men däremot finns det många slutna möten.

Kajsa Klein: Ok.

Jacob Palme De slutna mötena vill jag inte gärna släppa fritt till vem som helst.

Kajsa Klein: Nej, det vore ju dumt…

Jacob Palme: De var ju till för en sluten arbetsgrupp. De öppna mötena däremot, jag skulle vilja göra en genomgång av samlingen och sortera ut allting som är öppet. Det skulle man mycket väl kunna göra i så fall. Men det är inte sorterat så att det är lätt att hitta vad som är öppet och slutet just nu så man måste nog ordna en sådan sortering på något sätt i så fall.

Kajsa Klein: Det verkar vara ett spännande material. Fanns det något liknande samtidigt i Sverige eller var ni unika?

Jacob Palme: Det fanns ett möte i systemet som inspirerats av datainspektionens beslut och som handlade om huruvida KOM-systemet var bra eller inte, apropå din fråga om vad folk tyckte. Våra användare var upprörda över att systemet skulle förbjudas och såg det som ett sätt att ta ifrån dem rätten att kommunicera och inskränka på deras politiska frihet ungefär. Så upplevde våra användare det, som en kränkning av yttrandefriheten. Och jag tror i allmänhet att de som jobbade med datateknik då insåg att datalagen var på helt fel väg. Det gick inte att reglera vad folk skrev till varandra i textmeddelanden med hjälp av datorer. Det är omöjligt att ha någon sådan reglering. Det insåg redan då ganska många. Och datainspektionen också, i ett beslut de tog, jag tror det var 1984, jag är inte hundra procent säkert på exakta årtalet. Då beslöt de att de vanliga meddelandena i texterna i vårt system inte skulle anses som personuppgifter i datalagens mening. I och med att vi inte hade någon bearbetning av dem menade de att vi inte hade någon möjlighet att till exempel söka. Man kunde inte söka reda på alla meddelanden som handlade om en viss person i texten. Men sedan införde vi ett eller två år senare en sökfunktion där man kunde söka inte på person utan på strängar, alla meddelanden som innehöll en viss sträng i texten till meddelandet. Och den funktionen kan ju användas till att söka på alla meddelanden med mitt namn. Så att den funktionen gjorde uppenbarligen att datainspektionens gamla beslut om att det inte var personuppgifter var ogiltigt. Så då sökte vi hos datainspektionen om tillstånd att få göra de här sökningarna och det fick vi tillstånd till.

Kajsa Klein: Ok.

Jacob Palme: De vågade inte annat uppenbarligen. Det är möjligt att de blivit skrämda av all debatt om det här. De började kanske inse att de var inne på fel väg.

Kajsa Klein: Vilka var det mer som var aktiva i debatten förutom du och Jan Freese?

Jacob Palme: Om man ska nämna en välkänd person så är det Erik Fichtelius. Han var nämligen användare av KOM-systemet på den tiden. Och stödde oss mycket starkt. Han ordnade ett, eller till och med två, radioprogram som handlade om systemet också tror jag.

Kajsa Klein: Jaha. Var det i början av 80-talet?

Jacob Palme: Det var i början på 80-talet ja.

Kajsa Klein: Erik Fichtelius, någon annan som du kan komma ihåg?

Jacob Palme: …Ja som sagt, vi som från början var med om det hela, det var ju jag och Torgny Tholerus och även Tomas Ohlin, så han var ju en av dem som…

Kajsa Klein: Vet du om det förekom några andra liknande fall som datainspektionen intresserade sig för?

Jacob Palme: Det förekom aldrig någonsin att någon annan än vi sökte tillstånd hos datainspektionen för ett system för meddelandesändning…

Kajsa Klein: Ok.

Jacob Palme: Och vad jag vet har datainspektionen aldrig tagit initiativ till att begära att få uppgifter om system för meddelandesändning som finns någonstans. Däremot så finns

det några andra fall som är lite närliggande. Det var en kille som uppenbarligen liksom jag var ute efter att provocera. Han sa att ”jag skall göra en ansökan till datainspektionen, jag ska skriva en bok och i den boken tänker jag lagra mängder av personuppgifter, jag kommer att använda en dator för att skriva den här boken och jag kommer att lagra alla uppgifter om olika personer som jag skall skriva om i min dator”, skrev han. Det var, jag tror det var omkring år 1990, i slutet på 80-talet, i början på 90-talet han gjorde det. ”Och nu ber jag att få tillstånd av datainspektionen att få använda min dator på det här sättet.” Och datainspektionen beslöt sig naturligtvis för att säga nej…

Kajsa Klein: Var inte det Anders R Olsson?

Jacob Palme: Jag tror det.

Kajsa Klein: Jag känner igen den där historien.

Jacob Palme: Datainspektionen beslöt sig för att säga nej varpå han överklagade till regeringen. FOA där jag jobbade, drog ju tillbaka sitt överklagande till regeringen sedan vi träffat det här kompromissavtalet. Mina chefer vågade inte överklaga. Men han överklagade till regeringen, och regeringen sa då att grundlagen skyddar författares rätt att skriva böcker och det skyddet i grundlagen måste gå före datalagen. Och han fick sitt tillstånd att skriva sin bok med hjälp av dator efter att han överklagat till regeringen. Så det var ju ett väldigt bra uttalande av regeringen som visade att de insåg att det var någonting som var tokigt med datalagen. Det är ju ett närliggande fall kan man säga.

Kajsa Klein: Kan du dra dig till minnes någonting positivt med datalagen, under hela den där tiden? Du tycker inte man borde ha en särskild datalag?

Jacob Palme: Det har vi ju inte längre, vi har ju en personuppgiftslag nu och den lagen gäller ju personuppgifter även om man inte använder datorer. Och genom prejudikat i tolkningen, det var ju ett väldigt välkänt rättsfall för några år sedan där en person la upp en webbsajt som hette ”föreningen mot bankerna” eller någonting sådant där, där han la upp en massa information om hur bankerna hade misskött sig på olika sätt med uppgivna namn om att den och den bankdirektören har gjort det och det tokiga och så vidare. Det här fallet uppmärksammades av datainspektionen och de beslöt att väcka åtal mot honom för brott mot personuppgiftslagen, jag tror att det var den som gällde då och som de väckte åtal enligt. Och han blev fälld vid första instans. Men i nästa instans, eller om det var om det var andra eller tredje instansen minns jag inte just nu, men i en högre instans i alla fall, så beslöt sig den domstolen som skulle ta ställning till det hela, jag tror det var högsta domstolen det handlade om, de beslöt sig för att driva det till EU och frågade om tolkning av EU:s datadirektiv som är det som personuppgiftslagen bygger på. Jag kanske minns fel nu, de skrev nog aldrig till EU, de läste igenom olika EU-direktiv och EU lagar och så vidare, eftersom datalagen byggde på EU-direktiv så skulle de gå till grunden liksom och läsa dem. Och då kom de då fram till att yttrandefriheten är en grundläggande rättighet som EU i många olika direktiv har sagt är väldigt central och att det måste gå före personuppgiftslagen. Man kan inte använda personuppgiftslagen för att hindra en allmän debatt och föreningen mot bankerna eller vad det var de hette blev då friad i högsta domstolen.

Kajsa Klein: Ok.

Jacob Palme: Och det friande beslutet har lett till att datainspektionen har ändrat sin praxis vad gäller väldigt mycket. Så att sedan det beslutet har kommit så har datainspektionen varit väldigt, väldigt försiktig med att använda datalagen på ett yttrandefrihetskränkande sätt. Men det var inte av egen vilja utan det var därför att de…

Kajsa Klein: …högre makt liksom…

Jacob Palme: Ja, själva hade de väl helst velat gå in och myndighetskontrollera, styra övervaka, bestämma och säga att det här får ni göra och det här får du inte göra, och det här får du skriva och det här får du inte skriva, det hade de helst velat göra.

Kajsa Klein: Ja. Jag skulle vilja hoppa tillbaka en gång till det här 70-talet, början av 80-talet och den mer politiska debatten. Du var ju med i den här socialdemokratiska arbetsgruppen. Hur skiljde sig socialdemokraternas politik från de andra partiernas politik i den här frågan? Vad var det som var speciellt med datorprogram jämfört med de andra partiernas?

Jacob Palme: Det som var speciellt med vårt dataprogram var att vi såg datorerna ur arbetstagarnas synpunkt. Socialdemokraterna har ju en nära koppling till fackföreningarna. Vi tog upp frågor om hur datorer påverkade arbetssituationen och arbetstagarnas livssituation och så där. Och att datorerna kunde innebära en försämring av arbetssituationen i och med att det blev mer enahanda uppgifter och mindre möjlighet att kunna styra och kontrollera sin arbetssituation. Det är någonting som jag tycker är väldigt viktigt och som jag har sagt många gånger senare i olika sammanhang, att datorer är mycket farligare än lagar för lagar kan man bryta mot om man tycker lagarna är felaktiga. Men om det är inprogrammerat i en dator och man ska göra på ett visst sätt då finns ingen chans att bryta det för då kan man inte använda datorn. Man är tvungen att följa de lagar och regler som är inprogrammerade i datorer. Och det var lite sådana tankar som fanns redan då och det skilde väl oss från andra partier och det är typiskt för socialdemokratin att man tar arbetstagarens synpunkter på saker och ting.

Kajsa Klein: Minns du någon särskild politisk debatt kring de här frågorna under den här tiden?

Jacob Palme: Det var inte mycket debatt. Det var jag och några enstaka som slogs. Jag kan berätta att, jag tror det var 1982, då la regeringen fram en proposition om ändring av datalagen och då tog jag kontakt med Olle Wästberg som jag känner lite och som på den tiden var riksdagsledamot för folkpartiet. Jag föreslog honom att vi skulle lämna in en motion och ta upp de här sakerna vi pratat om nu. Vi lämnade in en motion till riksdagen som jag var huvudsaklig författare till, han gjorde några små ändringar bara, och som yrkade på att riksdagen skulle göra ett uttalande och säga att datalagen får inte användas för att kränka yttrandefriheten och att yttrandefriheten är viktigare än datalagen. Det skulle riksdagen uttala, samtidigt som man antog den nya datalagen. Denna motion avvisades av riksdagen utan någon som helst motivering.

Kajsa Klein: Oj. Så ni var ganska ensamma du och Olle?

Jacob Palme: Ja, Olle Wästberg förstod också tydligen eftersom han lämnade han in den här motionen som jag hade skrivit.

Kajsa Klein: Ja.

Jacob Palme Sedan var ju användarna av KOM väldigt mycket anhängare, och vi var ju kanske ett tusental personer som var väldigt ivriga att använda det och som tyckte att det här var någonting viktigt och bra att ha och som givetvis tyckte att datainspektionens försök att förbjuda det hela var nonsens.

Kajsa Klein: Vilka var användarna då, dels folk som jobbade inom FOA?

Jacob Palme: Det var forskare som använde datorer i hemmet. Och det var FOA och så var det mest då databehandlingsinstitutionerna, det var två på KTH och två på Stockholms universitet. De använde systemet och skaffade till och med en egen kopia på en egen dator som de körde sedan internt inom de här respektive institutionerna. Sedan så var det hobbydatoranvändare. De började ju dyka upp under 80-talet. i början var ju persondatorerna en hobbyverksamhet ungefär som hobbyflyg eller andra typer av hobbytekniska verksamheter. Det fanns då en ökande skara användare som var intresserade av datorerna och deras tekniska möjligheter och skaffade persondatorer av olika slag. KOM-systemet var alldeles för dyrt för de användarna, de hade inte råd att använda det, men då skaffade vi ett avtal med några föreningar för hobbydatoranvändare om att deras medlemmar skulle ha rätt att använda systemet till en kraftigt reducerad taxa efter klockan tjugo på kvällen.

Kajsa Klein: Ok.

Jacob Palme: Därför att datorn var till huvudsakligen för tekniska beräkningar som gjordes på de här forskningsinstitutionerna …

Kajsa Klein: …arbetstid liksom…

Jacob Palme: Det var mest på arbetstid, så att efter klockan tjugo var datorerna lågt belastade så då kunde vi släppa datorkraften fri och de fick betala en tiondel av normal taxa ungefär för att använda systemet. Och det ledde till att det blev en växande krets av hobbydataanvändare, jag tror att Erik Fichtelius kom in i det sammanhanget på det viset. Och det var även en del andra liknande personer som…

Kajsa Klein: Var det några kvinnor eller var det bara män?

Jacob Palme: Jag har ingen aning om proportionerna men det var ganska många kvinnor inom dataområdet, det har det alltid varit. Det var inte någon särskild utpräglad mansdominerad yrkesverksamhet alls just inom datorområdet så det var nog en hel del…

Kajsa Klein: Eftersom de flesta namn som du har nämnt varit män så ville jag fråga i varje fall.

Jacob Palme: Ja.

Kajsa Klein: …förutom Birgitta Frejhagen och den TCO-kvinnan.

Jacob Palme: Ja, Elisabeth Nilsson kan man väl nämna för hon är en kvinna i sammanhanget. Hon var väl…

Kajsa Klein: Vi hoppar tillbaka, Torgny var med från början och utvecklade programmet, var han med också sedan under alla år?

Jacob Palme: Ja, han har varit med hela tiden, i stort sett ända fram till för ett par år sedan har han ägnat sin tid till att utveckla den här typen av system.

Kajsa Klein: Ni måste tyckt det varit otroligt häftigt då Internet slog igenom?

Jacob Palme: Ja, det var ju oerhört märkligt för oss eftersom det var det som vi har gått och drömt om. Det vi hade funderat på en tio år tidigare, nu äntligen hände det. Det som vi hade insett måste komma. Och som jag upplevde det var det framförallt var underligt att det dröjde så länge, att det skulle dröja ända till 90-talet innan folk började upptäcka att man kan använda datorerna för att kommunicera med varandra och utbyta information. Det fanns ju andra länder där man började med det här långt före Sverige.

Kajsa Klein: Som till exempel?

Jacob Palme: Frankrike.

Kajsa Klein: Frankrike?

Jacob Palme: De hade ett system som hette Minitel som gjorde just sådana här saker som jag pratar om. Folk kunde kommunicera med varandra och lägga upp vad de ville, olika tjänster, information och databaser och sedan göra det tillgängligt för vem som helst och folk kunde via en speciell typ av tillsats till telefonapparaten som delades ut gratis i Frankrike mot att folk avstod från telefonkatalogen. Det kostade ungefär lika mycket att ge dem den här burken som att ge dem en telefonkatalog så om folk gick med på att slippa telefonkatalogen så kunde de få den gratis.

Kajsa Klein: Gjorde ni studieresor till Frankrike eller hade ni något utbyte med fransmännen på andra sätt?

Jacob Palme: Det är bättre att du frågar Tomas Ohlin om det för att han var mer inriktad på det.

Kajsa Klein: Ok.

Jacob Palme: Det gjordes en serie försök i olika länder, även i Sverige, att göra system liknande Minitelsystemet i Frankrike men de misslyckades i stort sett allihopa. De enda som lyckades var fransmännen och att de lyckades där inga andra lyckades berodde på att man delade ut burken gratis.

Kajsa Klein: Jaha, det var så enkelt.

Jacob Palme: Och sedan att man hade en ganska låg avgift. Det kostade 90 francs i timmen tror jag att använda systemet, det var inte helt billigt, men det var inte helt oöverkomligt ändå för vanliga människor att använda det för att kommunicera med varandra. Sett med den tidens kostnader för datorer var det väldigt lågt. En väldigt viktig orsak till att fransmännen lyckades medan andra misslyckades var också att många andra gjorde system som var mer eller mindre centralstyrda av någon organisation eller någon myndighet eller liknande. De sa att det här och det här och det här skall vi som tjänst i

det här systemet. Fransmännen sa att vem som helst som hade någon tjänst som de ville tillhandahålla kunde koppla upp sin dator till systemet. ”Vi tar hand om nätverket men vi lägger oss inte i vad ni använder det till”. Och det ledde till att tusentals olika leverantörer av tjänster valde att koppla in sina tjänster till Minitelsystemet och det är också det som har gjort Internet så framgångsrikt detta att det är underifrånstyrt, att det inte är någon som uppifrån bestämmer att det här och det här och det här får ni göra. Utan hela tiden kommer det ju nya spännande idéer om hur man skall använda Internet på ett nytt sätt, Ta till exempel Facebook och Second life som är aktuella saker. Ingen myndighet skulle hitta på någonting sådant. Utan det är underifrån som man kommer upp med sådana idéer. Man tillåter folk att koppla in vad man vill till nätet. Och likadant gjorde de alltså, Minitel.

Kajsa Klein: Fast i ditt fall, du jobbade ju på en myndighet när du började utveckla KOM-systemet. Du jobbade ju på FOA?

Jacob Palme: Ja, men FOA var inte en övervakningsmyndighet.

Kajsa Klein: Ok.

Jacob Palme: Jag gjorde inte det här för att bestämma hur folk skulle kommunicera och styra folks kommunikation.

Kajsa Klein: Nej, utan du gjorde det utifrån?

Jacob Palme: Det var ett underifrånperspektiv. Vi kommunicerade med varandra, därför vi använde det här.

Kajsa Klein: Ja?

Jacob Palme: När man talar om myndigheter kan man se två perspektiv: myndighetsperspektivet, en myndighet skall kontrollera, reglera och övervaka, och tjänsteperspektivet att myndigheten skall serva människor med tjänster. När man ser på hur olika myndigheter gör så kan man se att det finns de här två sidorna av myndigheterna. Sjukvården har ju ett tjänsteperspektiv, de skall hjälpa folk att bli friska när de blir sjuka och så vidare. Men de har också ett myndighetsperspektiv, de bestämmer om du skall få eller inte få en viss behandling, de bestämmer vilka läkemedel du skall få utskrivet och så vidare. Så det finns även ett myndighetsperspektiv inom sjukvårdens verksamhet. Och likadant med universiteten, de har ju ett uppenbart tjänsteperspektiv. Vi skall undervisa folk, hjälpa folk att lära sig saker och ting – det är ett tjänsteperspektiv. Men vi har också ett myndighetsperspektiv, vi sätter betyg, vilka som är underkända och godkända. Så vi har också ett myndighetsperspektiv, på vårat sätt. Datainspektionen har för mycket myndighetsperspektiv och för lite tjänsteperspektiv i sin syn på folket.

Kajsa Klein: Jag vet ingenting om FOA, för mig är FOA liksom försvaret, något sorts hierarkiskt jag vet inte vad, hemligheter. Kan du berätta lite mer om FOA-miljön som du verkade i på den tiden?

Jacob Palme: Så upplevde ju absolut inte vi som jobbade på FOA det. Vi upplevde det som en forskningsorganisation. Den påminde mycket om en universitetsinstitution där vi inte hade undervisning utan bara forskning. Vår verksamhet var organiserad inom olika forskningsområden. Jag jobbade på den delen inom FOA som jobbade med planerings-

forskning. Att kommunicera, det är det som är grundläggande för forskningen, så det är det sättet vi upplevde det hela på. Den mesta av den forskning vi bedrev på FOA var ju öppen, offentlig, och inte hemligstämplad.

Kajsa Klein: Mm.

Jacob Palme: De flesta forskningsrapporter FOA gav ut var offentliga och inte hemligstämplade.

Kajsa Klein: Mm, men du höll på med försvarssaker tidigare?

Jacob Palme: Mm, ja… Om jag skall gå riktigt långt tillbaka i tiden så, när jag var femton år, det måste ha varit 1956, då hade jag en modelljärnväg.

Kajsa Klein: Jaha.

Jacob Palme: Som barn brukar ha, och jag skaffade mig då en koppartrumma och det var en sådan där elmotor till som gjorde att den roterade. Sedan så hade jag ett antal mässingsstavar, fjädrande mässingsstavar som gled mot den här trumman så att strömmen överfördes från trumman till mässingsstavarna och sedan kunde jag klistra tejp på den här trumman. Så att när det var tejp på den kom det ingen ström till mässingsstavarna och när det inte var tejp så rusade det fram… Det blev ett slags program som styrde modelljärnvägen via tejpbitarna, så på den vägen är det.

Kajsa Klein: Tejp.

Jacob Palme: Tejp. Och jag hade ju ingen tanke på att jag skrev ett dataprogram, utan det var först långt senare som jag har insett att det på sätt och vis var ett datorprogram. Det var inte ett datorprogram, men det var ju programmering jag ägnade mig åt i varje fall när jag klistrade de här tejpbitarna. Sedan, när jag var sjutton år var det allmän yrkesrådgivning. Alla som gick på gymnasiet skulle få yrkesrådgivning så träffade jag en yrkesrådgivare och sa att jag var intresserad av att ägna mig åt ett yrke där jag dels kan ägna mig åt teknik, datorer och psykologi. De sakerna vill jag ha, alltihopa skall ingå i mitt framtida yrke.

Kajsa Klein: Wow.

Jacob Palme: …och då sa yrkesrådgivaren att nej, det finns inga sådana yrken.

Kajsa Klein: Du visste vad en dator var i alla fall.

Jacob Palme: Jag sa matematikmaskin skulle jag gissa för det var vad man sa på den tiden…

Kajsa Klein: Ja.

Jacob Palme: Och med tanke på hur viktiga just psykologiska aspekter av datorer är numera i forskningen och så vidare så är det ganska märkligt.

Kajsa Klein: Du hade det färdigformulerat när du var så ung vad du ville göra.

Jacob Palme: Ja, just det. Jag fick välja och då valde jag att studera på Tekniska högskolan. Min första kontakt med datorer var väl i tredje årskursen när jag gick en kurs i programmering av datorer. Men det var en väldigt gammal dator vi hade då. Sedan när jag började bli klar med mina studier på Tekniska högskolan gick jag till Germund Dahlquist som var professor och sa att jag ville syssla med avancerad databehandling, var skall jag söka jobb tycker du? Han sa det fanns två olika ställen jag kunde jobba på om jag ville syssla med avancerad databehandling och det var FOA eller IBM.

Kajsa Klein: Mm.

Jacob Palme: Och då tänkte jag att eftersom jag var socialdemokrat och mera samhällsinriktad var det naturligt att söka mig in på en samhällsverksamhet som FOA och inte en privat verksamhet som IBM. Så jag sökte jobb på FOA och fick det och sedan jobbade jag många, många år på FOA.

Kajsa Klein: När kom du till FOA, var det i början av 60-talet?

Jacob Palme: Jag jobbade som praktikant under sommaren 1963, sedan blev jag fast anställd på FOA 1964.

Kajsa Klein: Och hur länge jobbade du på FOA sedan?

Jacob Palme: Jag tror det var till 1982. 1982 flyttade jag från FOA till universitetsdatacentralen i Stockholm. Och det berodde på det att här KOM-systemet som jag jobbade med var en central och väldigt viktig tjänst för universitetsdatacentralen, då var det naturligt att jag flyttade dit. Torgny Tholerus följde med mig, vi flyttade båda två samtidigt över från FOA. Torgny var aldrig anställd på FOA men han jobbade på uppdrag av FOA. Han och jag flyttade båda samtidigt över till universitetsdatacentralen.

Kajsa Klein: Så du har sett hela utvecklingen från -63, -64 inom FOA fram till -82 på dataområdet.

Jacob Palme: Mm. Vi hade en dator som hette IBM 7090 och som FOA köpte, jag tror det var 1959 eller -61 eller -60 ungefär. Man gav sjutton miljoner kronor för den vilket omräknat till dagens penningvärde motsvarar ungefär hundra miljoner kronor. Det var en dator som hade en beräkningskapacitet som är ungefär en fyratusendel av kapaciteten som en persondator har idag, och den kostade alltså sjutton miljoner kronor i den tidens penningvärde. Att man över huvudtaget fick pengar att göra det här det anses ju allmänt bero på att man skulle utveckla en svensk atombomb. Idag förefaller det helt otänkbart, bara tanken att Sverige skulle skaffa en egen atombomb, men det var högaktuellt då. Överbefälhavaren ansåg att Sverige borde skaffa sig en egen atombomb och för att förbereda detta svåra beslut om att utveckla en svensk atombomb så gav man antagligen pengarna. Jag säger antagligen, för jag var inte inblandad i de här besluten och jag kan bara observera utifrån. Officiellt så sa man ju att man skulle använda datorn för att beräkna kärnladdningars sätt att fungera för att lära sig att bättra skydda sig mot kärnladdningar.

Kajsa Klein: Ok.

Jacob Palme: Det var den officiella motiveringen.

Kajsa Klein: Ja.

Jacob Palme: Att det handlade om att skaffa en egen svensk atombomb det sas inte.

Kajsa Klein: Var det detta du skulle ägna dig åt då också?

Jacob Palme: Nej, jag jobbade inte alls med det.

Kajsa Klein: Nej.

Jacob Palme: Det är därför jag inte vet något om det. Utan det enda jag vet är vad som har sagts i den allmänna debatten. Vad jag vet är att den delen av FOA som jobbade med kärnfysik, det var en väldigt stor och viktig del av FOA med många anställda, det är ungefär allt jag vet.

Kajsa Klein: Mm.

Jacob Palme: Det var väl skyddsaspekten som gjorde att så många jobbade med det. Atombomber sågs mera då än nu kanske som ett väldigt viktigt vapen som man var rädd för. Och det är klart skall vi ha forskning inom försvaret så måste vi ju lära oss att skydda oss mot atombomber. Så det är inte orimligt att man forskade om sådant. Men vad jag jobbade med, jo, med den första datorn fungerade det så att jag satte ihop det jag ville att datorn skulle göra i form av hålkort. Jag lämnade in hålkortsbunten och sedan fick jag komma tillbaka fyra timmar senare för att få resultatet. Det går inte att tänka sig att man skulle vänta fyra timmar på resultaten när man skall använda en dator idag, så man kan inte föreställa sig hur det kan vara. Men så var det alltså hela 60-talet i stort sett.

Kajsa Klein: Ja.

Jacob Palme: Sedan kom det en ny dator omkring år 1970 som innebar att man minskade den här tiden till att få svar från datorn från fyra timmar till ungefär fem till tio minuter istället. Och det upplevde ju vi som en oerhörd framgång. Men i dagens läge känns det fortfarande väldigt udda att det skall dröja fem till tio minuter varje gång man begär att få ett svar från en dator. Man får ju svar från datorn många gånger per minut med datorerna idag.

Kajsa Klein: Ja.

Jacob Palme: Sedan så…

Kajsa Klein: Var det inte otroligt frustrerande att behöva vänta så där länge?

Jacob Palme: Jo, man ordnade ju sin verksamhet på det sättet att man jobbade med många olika saker parallellt. Man fick inte bara göra en enda sak och sedan sitta och göra ingenting i fyra timmar, utan man hade olika parallella arbetsuppgifter. Och man lämnade ju in många olika hålkortsbuntar samtidigt för olika saker man höll på med. Sedan så hörde vi talas om någonting som kallas för timesharing och timesharing det var en typ av datorsystem där folk kunde direkt kommunicera med datorn och få svar på några sekunder. Datorerna var ju så dyra så man kunde inte ha en egen dator för att göra det här. Timesharing betyder tidsdelning och fungerar genom att man delar upp en dators tid på många användare så att en och samma dator kan tjäna många användare samtidigt. Idag

skulle vi väl kalla en sådan dator för en server. En server är en dator som många använder samtidigt. Men på den tiden kallade man den för timesharing.

Kajsa Klein: Vad kom det ifrån och hur hörde du talas om det?

Jacob Palme: Ja, det fanns en del amerikanska experimentella system. Så beslöt FOA att tillsätta en utredning som ledde till att FOA också inskaffade ett system för timesharing för att underlätta vår forskning. Jag var huvudansvarig för den där utredningen och jag och en del andra personer var och tittade på timesharingsystem och liknande och detta ledde så småningom till att vi beslöt att skaffa Sveriges första timesharing dator.

Kajsa Klein: Jaha.

Jacob Palme: Det var 1973.

Kajsa Klein: Ok.

Jacob Palme: Och det var på den som vi sedan installerade KOM-systemet som jag berättade om, så att det var orsak till...

Kajsa Klein: Ni hade datorn och det gjorde…

Jacob Palme: Hade vi inte haft datorn så hade vi inte kunnat göra KOM-systemet.

Kajsa Klein: Ok.

Jacob Palme: Den här datorn vi skaffade, det var alltså en dator som gjorde att en fyrtio personer ungefär samtidigt kunde vara kopplade till datorn och använda den. Eftersom alla inte var inkopplade på en gång så var det i realiteten många hundra användare av den här datorn. Fast de flesta var användare en kortare tid.

Kajsa Klein: Vad användes den till förutom KOM-systemet?

Jacob Palme: Jag jobbade på planeringsavdelningen och det var den som skaffade den här datorn. Vi sysslade med planering i forskning det vill säga det som brukar kallas för simulering. Det var ett problem, och det gäller all forskning och planeringsverksamhet inom försvaret, att man inte kan gå ut och prova sakerna i verkligheten utan man måste planera.

Kajsa Klein: Simulera och spela?

Jacob Palme: Just det. Spel har ju alltid spelat väldigt en central roll inom militären, i utbildning och så vidare. Och vi skulle då använda den här datorn för simuleringar. Personer som deltog i sådana här spel kunde kommunicera med datorn och få svar på det hela, interagera i en process där man avbildade vad som hände på slagfältet i datorn.

Kajsa Klein: Vad använde ni för exempel, var det Sovjetunionen och Sverige? Vad var det som ni hade i de där datorerna egentligen?

Jacob Palme: Det är inget okänt att fienden kom Öster. Jag vet ju vad själv höll på med i början när jag jobbade på FOA, men det var ju väldigt speciella saker, luftvärn. Luftvär-

nets uppgifter är att skjuta ned fientliga flygplan som kom in över Sverige. Då finns det olika metoder som tar ned fientliga flygplan för olika typer av luftvärnsutrustningar som fungerar på olika sätt. Där kan man ju även använda jaktflyg för att ta ned fientliga flygplan och jag satt med i utredningar som skulle hjälpa till att utreda vilken typ av luftvärn man skulle använda…

Kajsa Klein: Du är mannen bakom JAS?

Jacob Palme: Ja, jag var med lite bakom JAS, inte direkt, men system som jag utvecklade användes. System för att underlätta simulering på den här datorn användes vid utvecklingen av JAS, av andra personer men inte av mig. så det var vad jag höll på med i början när jag jobbade på FOA. Sedan övergick jag till att jobba med att tillhandahålla olika typer av generella hjälpmedel för att underlätta simuleringar, även KOM-systemet och liknande som kan användas på många olika sätt och för olika ändamål. Men i början jobbade jag med luftvärnet.

Kajsa Klein: Ok.

Jacob Palme: Och jag kan nämna att en roande aspekt av det hela det är att det fanns vissa motsättningar mellan olika vapengrenar. Luftvärnet tillhörde ju armén medan jaktflyget tillhörde flyget. Mitt uppdrag var då att utreda om det är bättre att satsa på luftvärn eller på jaktflyg. Jag kom då fram i mina utredningar till att en avgörande faktor för detta är hur lågt flygplan kan flyga. Om anfallande flygplan flyger väldigt lågt, då har luftvärnet svårigheter att nå dem därför att då skyms de av terrängen så att luftvärnet inte kan komma åt dem. Ju lägre flygplanet kan flyga över marken desto mer fördelaktigt är det att satsa pengar på jaktflyg och inte på luftvärnet. Och då satte vi igång en utredning om hur lågt flygplan egentligen kan flyga. Armén hävdade att flygplan som längst ned kan flyga femtio meter över topparna. Medan flyget hävdade att de kunde flyga tio meter över topparna. Och då satte vi igång att göra mätningar, vi lät flygplan flyga över marken och så mätte vi dem med teodoliter för att se precis hur högt de flög över marken. Det visade sig då att flyget hade rätt, de kunde flyga tio meter över marken över topparna. Detta var kanske en bidragande orsak till att Sverige satsade så mycket pengar på JAS, jag vet inte riktigt. Men det är vad jag höll på med på 60-talet.

Kajsa Klein: Men sedan blev det mera allmän planering?

Jacob Palme: Mm, sedan blev det allmänna generella hjälpmedel. Jag var med om att utveckla ett program som hette Simula. Det är ett språk som är gjort speciellt för att kunna underlätta simuleringar i datorer. Det satsades mycket resurser i Sverige på att utveckla Simula.

Kajsa Klein: Mm, men detta hade norsk anknytning, var det motsvarigheten till FOA i Norge?

Jacob Palme: Nej, ja, nej, det var det inte. Det var ett ställe som hette Norsk räknecentral och som var någon slags Norsk organisation för datorutveckling, datorberäkningar och liknande. Det var där vi utvecklade Simula. Oslo universitet var också mycket inblandade, simuleringarna användes ju inte alls enbart inom försvaret. Man kan ju göra simuleringar på många olika andra områden också. Till exempel simuleringar för att bättre förstå hur smittsamma sjukdomar sprids.

Kajsa Klein: Samarbetade du med svenska projekt som höll på med sådant?

Jacob Palme: Nej, mest med norrmännen. I och med att det var de som var främst inom just det här området så hade vi mycket samarbete med dem. Några av våra anställda åkte till Norge och var med och jobbade under något år i Norge med att utveckla deras Simulasystem och sedan så kom de hem till Sverige och fortsatte att utveckla det som de hade börjat göra i Norge hemma här i Sverige. Och Simula är ju inte bara ett simuleringsspråk, det är ett generellt programmeringsspråk. Det var kanske världens första programmeringsspråk som använde sig av en teknik som kallas objektorienterad programmering, har du hört talas om det någon gång?

Kajsa Klein: Ja, fast jag är själv ingen programmerare, men jag har hört talas om det.

Jacob Palme: Objektorienterad programmering innebär att man ser det som finns i datorn som ett antal objekt. Ett objekt består både av data och av kod och att objekten sedan kan kommunicera med varandra så att objektet sänder ett meddelande till ett annat objekt och sedan kan man då åstadkomma att programmet gör det det skall göra. Det är numera allmänt ansett som det enda rätta sättet att programmera på. Vi var kanske först av alla med att realisera de möjligheterna i det här Simula som vi höll på med. Så där var vi väldigt epokgörande.

Kajsa Klein: Var det andra personer som kom utifrån och ville lära av er då?

Jacob Palme: Jo, det var det. Har du hört talas om ADA?

Kajsa Klein: Nej, berätta.

Jacob Palme: Amerikanska försvaret hade mängder av olika programmeringsspråk som användes inom försvaret på olika sätt. De beslöt sig då för att försöka utveckla ett gemensamt programmeringsspråk som skulle användas för alla användningar inom amerikanska försvaret. Man ville tjäna pengar på att slippa hålla på med så många olika programmeringsspråk och personalkompetensen kan dessutom flyttas lättare om man använder samma. Så de beslöt sig för att göra det och bjöd då in ett antal utländska experter för att ge dem råd. Jag var en av de som blev inbjudna. Så att jag åkte till USA någon gång, jag tror det var -73 eller -74, jag minns inte exakt, och berättade om tankarna med Simula och objektorienterad programmering. Tyvärr lyckades jag inte övertyga dem så att det ADA som de utvecklade då var inte objektorienterat. Jag skulle gissa att ADA idag är objektorienterat för det är väl alla programmeringsspråk idag, det har kommit på andra vägar. Men jag var i alla fall inbjuden att berätta om idéerna bakom objektorienterad programmering.

Kajsa Klein: Var det kontroversiellt på den tiden att en svensk person som hette Palme åkte över till USA i ett samarbete med försvaret?

Jacob Palme: Inte tror jag att försvaret tyckte att det var kontroversiellt direkt. Men jag minns när jag landade, det var första gången jag reste till USA, när jag landade och gick igenom passkontrollen och passkontrollanten såg mitt namn. ”Är du släkt med Olof Palme?”, sa han. ”Ja, han är kusin till min pappa”, sa jag. ”Ja honom tycker vi inte om här”, sa passkontrollanten…

Kajsa Klein: Passkontrollanten sa det? Usch.

Jacob Palme: Men de släppte in mig i alla fall.

Kajsa Klein: Men det var ingen i Sverige som var sur för att ni höll på så där, eller de kanske inte kände till det?

Jacob Palme: Nej, nej, jag menar det är en välkänd hemlighet att Svenska försvaret hade väldigt mycket och nära samarbete med NATO och USA. Det fanns ju ett ständigt utbyte av erfarenhet och kunskap mellan forskare på FOA och inom amerikanska försvaret. Det var ju liksom naturligt inom vår verksamhet. Så det var ju ingen som hade invändningar. Om man hade åkt till Ryssland kanske de hade haft invändningar, men inte om jag åkte till USA inte.

Kajsa Klein: Nej.

Jacob Palme: Sverige var inte neutralt, även om man officiellt sa att man var det.

Kajsa Klein: Ja.

Jacob Palme: Det är som jag sa, att fienden kommer från öster.

Kajsa Klein: Ja. Men integritetsdebatten var ingen faktor som påverkade det här?

Jacob Palme: Det har inte med det här att göra.

Kajsa Klein: Det var inte så att det i integritetsdebatten höjdes röster som gick ut på att via svenska försvarets datorer har det amerikanska försvaret kontroll över oss svenskar?

Jacob Palme: Nej.

Kajsa Klein: Allting hänger ihop.

Jacob Palme: Jag har inget minne av att man sa så, alla datorer på den tiden var ju Amerikanska. Det fanns ju inget att välja på.

Kajsa Klein: Nej.

Jacob Palme: Ryssarna byggde ju en hel del egna datorer men det var inget vi hade kontakt med på något sätt.

Kajsa Klein: Mm. Jag kom ihåg själv att när jag var barn så upplevde jag det ändå som att, jag är född -73, som att det var mycket tal om atombomben som var jättehemsk, kärnkraften var också någonting väldigt hemskt. Jag minns också att jag i början av 80-talet såg en film som hette någonting i stil med War games som kopplade ihop det här med datorerna och kärnvapnen. Man var rädd för den kombinationen. Men jag minns ju bara detta som ett barn, du var mitt uppe i det där.

Jacob Palme: Jo det, stämmer, det gjordes nog flera filmer av det slaget.

Kajsa Klein: Från din vuxna forskar FOA-horisont, skrattade man åt den typen av film eller kunde man dela den känslan?

Jacob Palme: Jo, man tyckte nog att det var viktiga saker och att det var oerhört viktigt att man utformade datorerna i försvaret så att de inte ställde till det. Det var sådant som diskuterades. Det är en oerhört central och viktig sak givetvis. Och det finns ju välkända exempel på hur datorer verkligen har ställt till, inte startat krig direkt men i varje fall att datorers bristande funktion har åstadkommit saker som man inte ville skulle ha hänt. Falklandskriget, minns du det?

Kajsa Klein: Mm.

Jacob Palme: Där var det ju så att argentinarna anföll den brittiska flottan med jaktplan som de hade köpt från Frankrike och som innehöll franska luftvärnsraketer. Nej det var det engelska försvaret, engelska flottan, de var utrustade med en utrustning som är väldigt central och som kallas för Friend or foe? Och som kunde detektera huruvida någon som anfaller är fiende eller inte. För att det är ju välkänt förhållande i samband med krig att en mycket stor del av alla som dör i krig ju dör av egna vapen från den egna krigsmakten. Så att det är väldigt viktigt att försöka skydda sig mot detta och engelskmännen hade då en utrustning som visade att de här raketerna som kom från planen, det är vänner för det var ju franska jaktplan med franska raketer. Engelsmännen och Frankrike var ju med i NATO och samarbetade. Så de försvarade sig inte så mycket mot raketerna som de skulle kunna göra och det ledde till att de blev mer skadade än de skulle ha blivit annars. Det här är ett exempel för att illustrera hur datorer verkligen kan påverka en krigssituation och ha effekt.

Kajsa Klein: Ja.

Jacob Palme: Vad gäller de här filmerna som gjordes så tyckte vi ju alla att de var väldigt förenklade och dumma. Man förstod inte hur komplicerade programmen var, men frågeställningen är ju oerhört viktig.

Kajsa Klein: Ja. Tror du att den typen av filmer och boken 1984 spelade stor roll? Hade datainspektionen kunnat göra som de gjorde om det inte samtidigt i samhället fanns en populärkulturell skildring av datorerna som kopplade ihop dem med den här typen av faror…

Jacob Palme: Det är möjligt, jag vet inte. Ja, det kan jag inte svara på.

Kajsa Klein: Jag försöker förstå detta som en person som nu 2007 försöker titta tillbaka utan att själv riktigt ha upplevt det och begripa varför folk var så rädda.

Jacob Palme: Ja, jag kan ju berätta om en artikel som publicerades mycket stort uppslagen i Expressen och som i början på 70-talet ledde till omfattande debatt. Somliga blev väldigt rädda och den spelade en stor roll för att påverka att vi fick en datalag. I den här artikeln berättades då en fiktiv skildring av hur man huvudsakligen med hjälp av kreditkortsräkningar kunde i detalj följa en person, vart han reste och vad han gjorde, var han var. Det noterades sådana saker som att han tog in på ett hotellrum i London tillsammans med sin fru, samtidigt som hans fru gick till hårfrisörskan i Sverige. Sådana där saker som visade att man kunde iaktta personer och upptäcka saker om personer med hjälp av datorer. Och den artikeln i Expressen var nog väl väldigt avgörande för att vifick den här datalagen tror jag.

Kajsa Klein: Jag har tittat tillbaka på några sådana där artiklar. Det jämför med hur det är i Sovjetunionen och man får lite en känsla av att, ja, andra världskriget inte är så långt bort, att vi befinner oss mitt uppe i kalla kriget, det är lite i den kontexten som…

Jacob Palme: Se som använde datorer det var ett fåtal myndighetspersoner och stora företag. Alltså datorerna VAR ett potentiellt verktyg för övervakning och kontroll. De användes väl inte så mycket på det sättet, men de kunde användas för det. Så den synen var väl korrekt. En fri kommunikation där alla kunde kommunicera med alla om vad de ville det var ju drömmar. Det var ingenting som var en realitet någonstans på den tiden.

Kajsa Klein: Nej.

Jacob Palme: Murray Turoff, han skrev en bok 1978 som hette The Network Nation och den boken den kan man säga var en beskrivning av Internet som det fungerar idag. Så han var bland de första som insåg detta. Det var en fantasi, en framtidsprognos det var ingen beskrivning av verkligheten som den var då, som han skrev i den här boken.

Kajsa Klein: Det var science fiction.

Jacob Palme: Ja, det var lite så på den där tiden, utom i Frankrike, som sagt. De hade redan i början på 80-talet börjat realisera det här, långt före alla andra. Och vårt KOM-system var ju också lite av början till det här.

Kajsa Klein: Ja, det låter så. Absolut.

Jacob Palme: Idag har vi ju miljontals användare av Internet i Sverige. Vi hade tvåtusen användare när vi hade som mest i KOM-systemet så det var ju oerhört mycket mindre. Men det var i varje fall en liten början åt det hållet av Internet har blivit idag.

Kajsa Klein: Sedan började ni använda E-post också. Ni kopplade ihop det med Internet, ganska tidigt.

Jacob Palme: Jag gjorde en koppling från vårt KOM-system till Internet, eller Arpanet som det hette då på den tiden, man hade inte döpt om det till Internet ännu. Det gjorde jag 1982. Man kunde skicka brev från vårt system till folk i Arpanet och tvärtom. Och vi kunde delta i diskussionsgrupper i Arpanet.

Kajsa Klein: Använde ni det mycket?

Jacob Palme: Ja. Det användes en hel del. Det var väldigt dyrbart därför att kommunikationen över Atlanten kostade väldigt mycket pengar. Vi sponsrades av SE-banken…

Kajsa Klein: SE-banken, varför då?

Jacob Palme: Jo, därför att det var en person som jobbade på SE-banken som tyckte att KOM-systemet var väldigt bra och att det var väldigt viktigt att man kunde kommunicera. Han ville väl själv också kunna delta i de amerikanska forumen. Det som idag kallas för PC, det kallades på den tiden för IBM PC därför att det var ju IBM som började med det. Vi hade alltså två KOM-system, ett svenskt och ett engelskt, det engelska var det som hade kommunination med Arpanet. Alltså, vi hade en konferens om IBM PC erfarenheter. Vi hade då en koppling till en amerikansk så kallad mailinglista så att vi hade en

konferens då i vårt system som handlade om IBM PC experience. Så att vi kunde läsa allt vad amerikanerna skrev och de kunde läsa allt vad vi skrev. Vi diskuterade med varandra och utbytte erfarenheter om hur man kunde använda de här IBM PC datorerna.

Kajsa Klein: Mm.

Jacob Palme: Och ungefär samtidigt med att jag gjorde det så kom det också en annan koppling från Sverige till Arpanet. Det var någonting som hette Usenet och det var ett nät för Unixdatorer. Alla med Unixdatorer världen över kunde kommunicera med varandra, utbyta erfarenheter och diskutera, skicka E-post och så vidare. Indirekt via Usenet så kunde vi indirekt få in diskussionerna i Arpanet. Det var också ungefär 1982. Så att vi via två olika vägar fick vi våra första kopplingar till Internet i Sverige, men bara E-post ingenting annat.

Kajsa Klein: Ja.

Jacob Palme: Det var dels Usenet och dels mitt. Vem som var först, det vet jag inte. Jag brukar ibland fundera på vem det var som först ordnade en koppling till Internet i Sverige. Jag vet inte säkert om det var jag som var först eller om det var usenet som var först.

Kajsa Klein: Det har väl skrivits någon bok om det ”När Internet kom till Sverige” eller något sådant där.

Jacob Palme: De tittar inte alls på det här. De nämner överhuvudtaget ingenting om det vi gjorde, varken Usenet eller vårt system. De talar om den fullständiga Internetkopplingen att man kan skicka datapaket vart man vill.

Kajsa Klein: Nähä.

Jacob Palme: Och det kom ju inte förrän -88 ungefär.

Kajsa Klein: De missade början av historien så att säga?

Jacob Palme: De skrev vad de själva hade gjort och de hade inte gjort det här systemet.

Kajsa Klein: Jag förstår, det är ju oftast så tror jag.

Jacob Palme: Dessutom var jag ganska osams med Peter Löthberg som kanske mer än någon annan var den personen som var med om att ordna en svensk koppling till Internet.

Kajsa Klein: Mm, varför var ni osams då?

Jacob Palme: Jag hade utvecklat ett ordbehandlingssystem som var ett av världens första ordbehandlingssystem som vi använde på FOA. Han var med och utvecklade ett konkurrerande system som hette AMIS.

Kajsa Klein: Aha.

Jacob Palme: Och vi hade ett möte i det här KOM-systemet och diskuterade för och nackdelar med det system jag hade gjort och det systemet han hade gjort och så vidare. Vi diskuterade väldigt mycket i det där KOM.systemet

Kajsa Klein: Intressant. Vad är det mer som du tycker skall in i historieskrivningen av de här sakerna?

Jacob Palme: Jag tror att jag har sagt det mesta jag kan komma på.

Kajsa Klein: Jag kom på en liten fråga apropå datainspektionen och KOM-systemet igen. Jag tror jag läste någonstans i något av dina dokument som du hade gjort tillgängliga att i början så ville de också förbjuda att folk utanför Stockholm använde det, att det skulle vara någon sorts geografisk begränsning också?

Jacob Palme: Nej.

Kajsa Klein: Det var inte så?

Jacob Palme: Nej, det har jag inget minne av…

Kajsa Klein: Nej. Så det hade de i alla fall inget emot att man använde det?

Jacob Palme: Det var väl i början mest Stockholmare i och med att datorn stod på universitetsdatacentralen i Stockholm. När FOA ansökte om pengar för att få köpa den här datorn då beslöt regeringen att ja ni får pengarna men datorn skall placeras på universitetsdatacentralen i Stockholm så att även andra universitetsforskare får nytta av den sa regeringen. Vilket var ju väldigt klokt av regeringen och väldigt bra.

Kajsa Klein: Ja.

Jacob Palme: Annars hade det kanske inte blivit allt det här med KOM-systemet om inte regeringen hade fattat det beslutet.

Kajsa Klein: Jag förstår. Jaha, börjar vi bli färdiga kanske?

Jacob Palme: Ja, jag tror det.

Kajsa Klein: Vi kanske skall stänga av?

Jacob Palme: Jan Freese…

Kajsa Klein: Ja, Jan Freese, är det någonting mer?

Jacob Palme: Jag tror att han tyckte att jag var väldigt underlig. Därför att jag var dels motståndare till datalagen och dels var jag anhängare av kärnkraft och det tyckte han inte gick ihop på något sätt. Jag menar att vara motståndare till datalagen och att vara motståndare till kärnkraft är typiska vänsteråsikter båda delarna. Att man kunde kombinera en typisk högeråsikt som att vara anhängare av kärnkraft med en typisk vänsteråsikt att vara motståndare till datalagen, det tyckte han var underligt. Jag tror han upplevde mig så, det var vad han sa till mig.

Kajsa Klein: Jaha. Hade han själv väldigt öppna åsikter i bägge frågorna?

Jacob Palme: Jag har ingen aning vad han tyckte om kärnkraften. Men i fråga om datorer och datalagen så har han ju sedan länge insett att yttrandefriheten måste gå före, han har ju förstått att vi har rätt. Vi fick ju tillstånd till vårat system och de här inskränkningarna vi fick ju i början försvann så småningom.

Kajsa Klein: När var sista gången du pratade med honom, var det länge sedan? Alltså han är ju död men…

Jacob Palme: Ja, det var ganska länge sedan, en tio, femton år sedan tror jag.

Kajsa Klein: Oj.

Jacob Palme: Och i och med att han inte jobbade på datainspektionen längre. Han blev ju osams med regeringen och avgick, jag minns inte exakt vad det handlade om.

Kajsa Klein: Nej.

Jacob Palme: Men i och med det så fick vi inte så mycket att ha med varandra att göra. Men jag läser ju vad han skrivit i tidningarna ibland och där framgår det ju att han inser att yttrandefriheten måste vara viktigare än datalagen.

Kajsa Klein: Ja. Men var han så dominerande som man kan få intryck av under den där tiden när han jobbade på datainspektionen? Det var han liksom, det var inte de andra som jobbade där som hade något inflytande, det var inte styrelsen, utan det var…

Jacob Palme: Det var ju han men han hade ju väldigt starkt stöd utav LO och TCO representanter. De stödde honom ifråga om att förbjuda KOM-systemet.

Kajsa Klein: Fanns det någon i styrelsen som försvarade er under den där tiden?

Jacob Palme: Nej.

Kajsa Klein: Styrelsen var enig helt enkelt.

Jacob Palme: Det tror jag. De var nog inte alls insatta i ärendet tror jag.

Kajsa Klein: Mm. Jag skall träffa en person i morgon som jobbade på datainspektionen tidigt 70-tal, Osvald, just nu kommer jag inte på vad han heter mer än Osvald. men…

Jacob Palme: Vad det gäller personer som satt i datainspektionens styrelse har du ju Birgitta Frejhagen. Och så skulle man eventuellt kunna prata med Barbro Westerholm..

Kajsa Klein: Det är ett namn som jag fått föreslagit för mig tidigare, Barbro…

Jacob Palme: …känd folkpartist och…

Kajsa Klein: …hon är riksdagsledamot nu.

Jacob Palme: Är hon det fortfarande?

Kajsa Klein: Ja, hon har kommit tillbaka till riksdagen nu sedan förra valet.

Jacob Palme: Hon är väl ordförande i Svenskt Pensionärsförbund tror jag. Hon har i varje fall varit mycket politiskt aktiv inom folkpartiet i många år och hon var alltså med i datainspektionens styrelse.

Kajsas Klein: Ok. Så Barbro Westerholm, någon annan person? Olof Johansson, var han dataminister på den här tiden?

Jacob Palme: Det var lite senare.

Kajsa Klein: Lite senare, ja.

Jacob Palme: Men det var under någon period när det var borgerlig regering.

Kajsa Klein: Det var någon som tyckte jag skulle prata med honom också, jag vet inte.

Jacob Palme: Jo, det är tänkbart.

Kajsa Klein: Angående integritetsdebatten då, finns det någon annan debattör du tycker att jag borde intervjua? Någon särskild Expressenjournalist?

Jacob Palme: Du nämnde ju själv Anders R Olsson, det är väl en person som intresserade sig mycket för de här frågorna.